

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра педагогічної та вікової психології

СИЛАБУС
нормативної (професійної) навчальної дисципліни
ПСИХОГЕНЕЗА ОСОБИСТОСТІ В НОРМІ ТА ДЕВІАЦІЇ

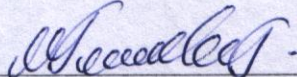
підготовки доктора філософії (PhD)
за освітньо-науковою програмою «**Психологія особистості: генеза,
здоров'я, безпека**»
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 053 Психологія

Форма навчання: денна / заочна

Силабус навчальної дисципліни «Психогенеза особистості в нормі та девіації» підготовки доктора філософії (PhD) за освітньо-науковою програмою «Психологія особистості: генеза, здоров'я, безпека», галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальність 053 Психологія

Розробник: Гошовський Я.О., доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології

Силабус нормативної навчальної дисципліни затверджений на засіданні кафедри педагогічної та вікової психології протокол № 1 від 27 серпня 2021 р.

Завідувач кафедри: проф. Гошовський Я.О.

Погоджено

Гарант ОНП «Психологія особистості: генеза, здоров'я, безпека» проф.
О.В. Лазорко

I. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів - 5	05 - Соціальні та поведінкові науки Спеціальність - 053 Психологія	денна форма навчання / заочна форма навчання Нормативна (цикл професійна наукова підготовка) Рік підготовки - 6 Семестр – 3,4 Лекції - 44 / 22 год.
Загальна кількість годин: 150	доктор філософії (PhD) за освітньо-науковою програмою «Психологія»	Практичні (семінари) - 20 / 10 год. Самостійна робота - 86 / 118 год. Форма контролю: екзамен - 4 / залік – 3

II. Інформація про викладача

Гошовський Ярослав Олександрович - доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології; автор 263 публікацій з проблем психології депривованого й девіантного розвитку (докладніше див. : <http://hoshovskyi.blogspot.com> або

[https://uk.wikipedia.org/wiki/Гошовський Ярослав Олександрович](https://uk.wikipedia.org/wiki/Гошовський_Ярослав_Олександрович) або <https://wiki.vnu.edu.ua/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%D1%82%D0%B0%D0%B2%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97>),

<https://orcid.org/0000-0003-1026-386X>

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=2baZuo0AAAAJ&hl=uk>

електронна адреса: Hoshovskyj.Jaroslav@eenu.edu.ua або

Hoshovskyi66@ukr.net

телефон : +380509171793.

Дні занять: Середа, четвер

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру кожного вівторка з 14.00 до 16.00 в кабінеті № 201. Якщо аспірантам потрібна додаткова консультація, то час консультації узгоджується заздалегідь

III. Опис дисципліни

1. Анотація курсу

Мета курсу «*Психогенеза особистості в нормі та девіації*» – висвітлити якнайширше коло проблем і чинників, які гальмують, дестабілізують і спотворюють життєвий шлях людини.

Психогенезу особистості пропонується розглядати як у нормативному перебізі, так і як постійне долаття численних перепон і криз: від пренатального етапу розвитку (криза зачаття й народження) і до біологічного та соціального вмирання (криза смерті).

Упродовж вивчення курсу детально розглядаються найрізноманітніші *соціальні відхилення* (алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, проституція, безробіття, хабарництво, мода та ін.) і *сексуальні відхилення* (гомосексуалізм, педофілія, зоофілія, некрофілія, вуайєризм, садизм, мазохізм та ін.). Висвітлюється їхня психологічна природа, суть, наслідки, а також проблеми превенції, психопрофілактики, психодіагностики і психокорекції на різних вікових етапах життя людини.

Значна увага присвячена розкриттю таких актуальних девіацій як дидаткогенія, булінг, мобінг, тролінг, гемблінг, а також психологічних особливостей молодіжних субкультур (готи, репери, панки, фріки, скінхеди, гопники, хіппі та ін.). Пропонуються реальні самостійні студії на експериментальних майданчиках для оволодіння компетенціями (знаннями й навичками) психологічної роботи з девіантами, зокрема (ЗОШ, наркологічний диспансер, навчально-реабілітаційний центр, пенітенціарний заклад, школи інтернатного типу, Волинський Акме-університет), а також у межах діяльності лабораторій факультету психології, зокрема лабораторії «Психогенеза особистості» (докладніше див.: <https://vnu.edu.ua/uk/news/suspilstvo/spilnimi-zusillyami-vidkrito-laboratoriyu-psikhogenezi-osobistosti>).

Пререквізити: Вивчення дисципліни базується на дисциплінах загального та професійного циклів підготовки попередніх років фахового навчання. Для вивчення курсу аспіранти потребують інтегрованих фахових знань з дисциплін «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Психологія депривації», «Спеціальна психологія» та ін.

Постреквізити: Основні положення навчальної дисципліни мають застосовуватися при вивченні навчальних дисциплін «Психологія здоров'я особистості», «Основи когнітивної науки» та інших освітніх компонентів людинознавчого й соціономічного циклу, в яких розглядається нормальний та девіантний розвиток особистості.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Психогенеза особистості в нормі та девіації» є формування системи фундаментальних компетентностей як синтезу теоретичних знань, практичних навичок і умінь з превенції, аналізу і розробки шляхів, способів і засобів вирішення проблем психічного

розвитку людини в нормі та девіації на різних вікових етапах її онто- і соціогенезу завдяки застосуванню ревіталізаційних психотехнологій.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Психогенеза особистості в нормі та девіації» є:

- ознайомити з понятійним апаратом, методологією та методами психології розвитку особистості в нормі та девіації;
- засвоєння здобувачами освіти навчально-наукової літератури і першоджерел відповідно до тематичних ліній курсу;
- ознайомити із засадничими теоріями нормального та девіантного розвитку відповідно до різних психологічних напрямів, теорій, концепцій, шкіл;
- засвоєння аспірантами основних закономірностей, умов і рушійних сил психічного і особистісного розвитку людини в нормі та девіації;
- розкрити закономірності і специфіку нормальних та девіантних вікових змін психіки людини на різних етапах онто- і соціогенезу;
- засвоєння спеціальних дефініцій, видів і типів девіантної поведінки;
- вивчити соціальні, вікові й гендерні особливості прояву нормальної та девіантної поведінки особистості;
- оволодіти дослідницькими компетенціями виявляти зміст і види нормальної та девіантної поведінки особистості та визначальну роль у цьому фактора депривації;
- оволодіти вміннями визначати систему детермінант, що сприяє відхиленням у поведінці особистості;
- вивчити принципи, стадії, методи психологічної діагностики нормальної та девіантної поведінки на різних щаблях онтогенезу;
- оволодіння компетенціями щодо превентивної, консультативної, розвивальної та корекційної роботи з девіантними вибірками.

3. Результати навчання (компетентності)

Освітній компонент спрямований на формування таких компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК). Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі соціальних і поведінкових наук та дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК2. Здатність до критичного аналізу і оцінки сучасних наукових досліджень, генерування нових ідей під час вирішення дослідницьких і практичних завдань, комплексних та інноваційних проблем.

ЗК-4 Готовність до створення та інтерпретації нових знань через наукове дослідження або інші передові вчення такої якості, що відповідають вимогам національного та міжнародного рівнів, до діяльності в інтернаціональних дослідницьких групах.

ЗК-6 Здатність до самоменеджменту, планування і вирішення завдань задач власного професійного й особистісного зростання.

Фахові компетентності (ФК):

- ФК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.
- ФК2. Здатність самостійно планувати, організувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та / або практичної значущості.
- ФК3 Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.
- ФК4. Здатність організувати та реалізувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.
- ФК6. Здатність і готовність приймати відповідальність за свої рішення в межах професійної компетенції у тому числі в ситуаціях ризику, виробляти нестандартні рішення в складних ситуаціях й досягати їх реалізації.
- ФК8. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

Очікувані програмні результати навчання (ПРН):

- ПРН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.
- ПРН2. Вміти організувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.
- ПРН3. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.
- ПРН4. Розуміння мети професійного й особистісного розвитку, оцінювання власних потенційних можливостей та обраних способів і шляхів розв'язання поставлених завдань.
- ПРН6. Узагальнювати результати власних наукових досліджень у формі наукових звітів різних форм (тез, статей, доповідей, презентацій).
- ПРН8. Застосовувати концепцію наукового дослідження, визначати етапи проведення експериментальної роботи; організувати інформаційний пошук, самостійний відбір і кількісну обробку наукової інформації, емпіричних даних т їхню якісну інтерпретацію; організувати дослідницьку роботу з узагальнення педагогічного досвіду освітнього або виховного закладу, освітньої структури тощо; проектувати, організувати й оцінювати реалізацію етапів психологічної експериментальної роботи з використанням інноваційних технологій.

4. Структура навчальної дисципліни представлена у вигляді таблиць (денна форма навчання)

Назви змістових модулів і тем	Усьог о	Лекц.	Прак. Зан.	Лабо р.	Сам. роб.	Конс .	Форма контролю / бали
Змістовий модуль I. Загальні проблеми психогенези особистості							

Тема 1. Предмет і завдання курсу «Психогенеза особистості в нормі і девіації».	9	2	2		5		реферати, робота в групах / 3б.
Тема 2. Феноменологія нормального та девіантного психічного розвитку: основні поняття	13	4	2		7		реферати, ДС / 3б.
Тема 3. Превенція та вирішення проблем психічного розвитку	13	4	4		5		опитування / 6б.
Разом за змістовим модулем 1	35	10	8		17		12б.
Змістовий модуль II. Проблеми розвитку на різних вікових етапах							
Тема 4. Проблеми розвитку в пренатальний та перинатальний періоди. Особливості психогенези дитини грудного віку (1 місяць - 1 рік)	11	4	2		5		Опитування, дискусія / 3б.
Тема 5. Основні проблеми психічного розвитку дитини дошкільного віку	11	4	2		5		реферати, робота в групах / 3б.
Тема 6. Проблеми психічного розвитку в молодшому шкільному віці (7-10 років)	11	4	2		5		реферати, робота в групах / 3б.
Тема 7. Соціально-психологічні та психофізичні проблеми психогенези особистості на підлітковому етапі онтогенезу	15	6	4		5		реферати, робота в групах / 6б.
Тема 8. Проблеми психічного розвитку в юнацькому віці (17-20 років)	11	4	2		5		опитування, ДС / 3б.

Тема 9. Перебіг психогенези в період особистісної зрілості	11	4	2		5		Опитування, презентації / 3б.	
Тема 10. Інволюційна психогенеза та психологічні проблеми в літньому віці	11	4	2		5		реферати, робота в групах, / 3б.	
Разом за змістовим модулем II	79	28	16		35		24б +4 б. додатково за виступ на конференції	
Всього за навч.рік	120	42	24		52		40 б.	
Види підсумкових робіт								
МКР								60 б
<p>Інше: аспіранти мають можливість відпрацювати пропущені заняття, виконавши індивідуальні завдання, реферати, конспекти. Аспіранти мають право отримати додаткові бали за підготовку статті та участь у конференції, яку проводить щорічно кафедра. Академічна доброчесність: виконані аспірантами завдання аспірантів повинні бути їхніми індивідуальними й оригінальними міркуваннями і/або дослідженнями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикавання джерел, списування, втручання в роботу інших осіб є прикладами можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак явної академічної недоброчесності в письмовій роботі аспіранта є підставою для її незарахування.</p>								

(заочна форма)

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лекц.	Прак. Зан.	Лаб ор.	Сам. роб.	Конс .	Форма контролю / бали
Змістовий модуль I. Загальні проблеми психогенези особистості							
Тема 1. Предмет і завдання курсу «Психогенеза особистості в нормі і девіації». Базові лінії	12	2			10		

курсу. Основні завдання							
Тема 2. Феноменологія нормального та девіантного психічного розвитку: основні поняття	9	2	2		5		реферати, ДС / 5б.
Тема 3. Превенція та вирішення проблем психічного розвитку	9	2	2		5		опитування / 5б.
Разом за змістовим модулем 1	30	6	4		20		10 б.
Змістовий модуль II. Проблеми розвитку на різних вікових етапах							
Тема 4. Проблеми розвитку в пренатальний та перинатальний періоди. Особливості психогенези дитини грудного віку (1 місяць - 1 рік)	10	2			8		
Тема 5. Основні проблеми психічного розвитку дитини дошкільного віку	7	2			5		
Тема 6. Проблеми психічного розвитку в молодшому шкільному віці (7-10 років)	7	2			5		
Тема 7. Соціально-психологічні та психофізичні проблеми психогенези особистості на підлітковому етапі онтогенезу	9	2	2		5		Опитування, презентації / 5б.
Тема 8. Проблеми психічного розвитку в юнацькому віці (17-20 років)	9	2	2		5		Опитування, презентації / 5б.
Тема 9. Перебіг психогенези в період особистісної зрілості	9	2	2		5		Опитування, презентації / 5б.

Тема 10. Інволюційна психогенеза та психологічні проблеми в літньому віці	9	2	2		5		Опитування, презентації / 5б.
Разом за змістовим модулем II	60	14	8		38		30б. 20б. + 10б. підготовка статті і виступ на конференції
Всього за навч.рік	90	20	12		58		40 б.
Види підсумкових робіт							
МКР							60 б.
<p>Інше: аспіранти мають можливість відпрацювати пропущені заняття, виконавши індивідуальні завдання, реферати, конспекти. Додаткові бали в контексті неформальної освіти аспіранти мають можливість отримати за підготовку статті та участь у конференції, яку проводить щорічно кафедра. Академічна добросовісність: виконані аспірантами завдання аспірантів повинні бути їхніми індивідуальними й оригінальними міркуваннями і/або дослідженнями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших осіб є прикладами можливої академічної недобросовісності. Виявлення ознак явної академічної недобросовісності в письмовій роботі аспіранта є підставою для її незарахування.</p>							

5.ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Класифікація проблем нормального та девіантного психічного розвитку.
2. Типовість та унікальність психологічних проблем розвитку на кожному віковому відтинку онтогенезу.
3. Превенція психофізичних проблем розвитку дитини в допологовому пренатальному періоді розвитку.
4. Проблема відчуження й аутизму в психогенезі дошкільника.
5. Основні проблеми соціо-психогенези молодших школярів у девіантних сім'ях.
6. Психологія пубертату в контексті кризового девіантного розвитку депривованих підлітків.
7. Соціопсихічні наслідки кризи ідентичності та проблема професійного вибору юнаками в умовах негарантованої зайнятості.
8. Психологія «нормативні сімейних криз» і проблеми комунікативно-перцептивних конфліктів у проблемних сім'ях.

9. Переживання самотності в літньому віці та можливості його попередження.
10. Психологія агресивних субкультур.
11. Ревіталізація геронтопсихологічних вибірок.

III. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Загальна оцінка за курс складається як сума оцінок за кожен з двох модулів: з балів, які отримує аспірант за навчальну діяльність – підготовку та виступи на практичних заняттях (за два модулі 30 балів) і виконання та захист індивідуальних завдань (10 балів). При цьому загальна кількість балів за поточну роботу не може перевищувати 40 балів.

Поточний контроль (макс = 40 балів)										Модульний контроль (макс = 60 балів)	Загальна кількість балів		
Модуль 1										Модуль 2		Модуль 3	
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2							I НДЗ	МКР		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	0	1	60	100

(заочна форма)

Поточний контроль (макс = 40 балів)										Модульний контроль (макс = 60 балів)	Загальна кількість балів	
Модуль 1										Модуль 2		Модуль 3
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2							ІНДЗ	МКР	
1	2	3	4	5	6	7	8			10	60	100
	5		5						5			

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи	для заліку

		(проекту), практики	
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82 – 89	B	Добре	
75 - 81	C		
67 -74	D	Задовільно	
60 - 66	E		
1 – 59	Fx	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Аспірант повинен дотримуватися всіх вимог щодо уникнення плагіату й дотримання норм академічної доброчесності.

Оцінювання базується на врахуванні викладачем і аспірантом:

1. КОДЕКС академічної доброчесності у Волинському національному університеті імені Лесі України

https://ra.vnu.edu.ua/akademichna_dobrochesnist/kodeks_akademichnoi_dobrochesnosti/

2. Етичний кодекс психолога

(<http://nsj.gov.ua/files/1448287570%D0%95%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B0.docx.pdf>);

4. ПОЛОЖЕННЯ про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі України

https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_%20vyznannia_rezultatuv_navchannia_formalnoi.pdf

5. ПОЛОЖЕННЯ про випускні кваліфікаційні роботи

https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_pro_vypuskni_kvalifikatsiini_roboty.pdf

6. ПОЛОЖЕННЯ про вивчення вибіркових дисциплін в аспірантурі та поза аспірантурою Волинського національного університету імені Лесі України

<https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2020-11/polozhennya-vybirkovi-dystsypliny-1-1.pdf>

7. ПОЛОЖЕННЯ про порядок реалізації права на академічну мобільність учасників освітнього процесу Волинського національного університету імені Лесі України

https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_poriadok_realizatsii_prava_na_akademichnu_mobilnist.pdf

8. ПОЛОЖЕННЯ про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Волинського національного університету імені Лесі України

https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_potochne_pidsumkove_otsiniuvannia_znan.pdf

9. ПОЛОЖЕННЯ про порядок і процедури вирішення конфліктних ситуацій у Волинському національному університеті імені Лесі Українки
https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_poriadok_vyrishennia_konfliktnykh_sytuatsii.pdf

10. ПОЛОЖЕННЯ про підготовку здобувачів вищої освіти доктора філософії у Волинському національному університеті імені Лесі Українки
https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_pidhotovku_doktoriv_filosofii.pdf

ІУ. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ.

1. Предмет, об'єкт і завдання психології розвитку особистості в нормі та девіації.

2. Структура психології розвитку та вікової психології як синтез сциєнтичних уявлень про нормальний та анормальний розвиток особистості упродовж життєвого шляху.

3. Змістово-функціональні зв'язки з іншими психологічними дисциплінами.

4. Місце і значення психологічного знання про норму й девіацію людської психіки у системі загальних психологічних знань.

5. Розвиток як базова філософсько-психологічна категорія у понятійному апараті всіх наук про феномен людської особистості.

6. Дефініція „розвиток” як потужний процес еволюції різноманітних способів взаємодії індивіда з навколишнім світом у процесі його онтогенетичного становлення.

7. Нерівномірність, гетерохронність, спіралеподібність, асинхронність, хвилевий характер, циклічність психічного розвитку.

8. Онтогенез психіки (психогенеза) як незворотна послідовність ускладнюваних структур, у якій генетично пізніші структури виникають із більш ранніх і включають їх у себе у видозміненому вигляді. Філогенез. Історіогенез. Соціогенез. Дизонтогенез. Ортогенез.

9. Біологічні та соціальні детермінанти проблем розвитку.

10. Класифікація проблем психогенези особистості.

Визначення понять «норма», «девіація», «відхилення», «особистісні збочення», «девіантна поведінка».

12. Культурно-історична детермінація норми та її обов'язковості/відносності. Нормогенез, два основні підходи до нормогенезу: соціально-історичний і системно-конструктивний. Нормогенез (психогенеза) у концепції генетичної психології (С.Максименко).

13. Чинники, які зумовлюють проблеми психічного розвитку.

14. Класифікація проблем психічного розвитку.

15. Кризи психічного розвитку. Види криз. Причини і механізми перебігу криз.

16. Вікові кризи в періодизації Л. С. Виготського. Класифікатор проблем дитини: змістовний і віковий підходи.

17. Проблеми розвитку в пренатальний та перинатальний періоди.

18. Криза зачаття. Попередження проблем психічного розвитку до пологів.

19. Проблеми перинатального розвитку упродовж пологів.
20. Передпологові страхи та їх корекція. Проблема материнства неповнолітніх дівчаток.
21. Криза народження.
22. Криза першого року життя.
23. Особливості кризи трьох років. Материнська, сенсорна, комунікативна й ін. види депривації та їхній негативний (гальмівний, нівеляційний) вплив на нормальну психогенезу дитини.
24. Основні проблеми психічного розвитку дитини дошкільного віку
25. Криза трьох років та її загострення (пустощі, капризи, упертість, негативізм) за неправильних дій батьків.
26. Страх і тривога в ранньому дитинстві.
27. Проблеми психічного розвитку в молодшому шкільному віці
28. Симптоматика кризи 6-7 років. Розлади загальної психологічної готовності до навчання в школі (фізична, емоційна, вольова, мотиваційна, когнітивна, психомоторна та ін.).
29. Дефекти, які ускладнюють навчання (дислексія, дисграфія, дискалькулія, гіперактивність, синдром дефіциту уваги).
30. Соціально-психологічні та психофізичні проблеми психогенезу особистості на підлітковому етапі онтогенезу
31. Підліткова криза. Проблеми в навчальній, пізнавальній діяльності. Дисфункції провідного виду діяльності – спілкування. Специфіка прояву почуття дорослості.
32. Типові підліткові комплекси й адикції. Девіантні та делінквентні антиреферентні пріоритети, неформальні групи, підліткові субкультури.
33. Проблеми психічного розвитку в юнацькому віці. Проблеми соціального і професійного самовизначення.
34. Криза ідентичності. Феномен юнацького максималізму.
35. Сексуальні орієнтації: гомосексуальність, транссексуальність інші сексуальні девіації.
36. Проблеми психічного розвитку в перший період зрілості.
37. Криза середини життя. Проблеми соціального самоствердження.
38. Ціннісні переживання, пов'язані із зміною ставленням до здоров'я, зміною аксіологічної системи у ставленні до соціуму і до самого себе.
39. Інволюційна психогенеза та психологічні проблеми в літньому віці. Зміст кризи, цілісність проти відчаю. Перебудова самоставлення.
40. Роздуми про сенс життя і страх смерті. Втрата сенсу життя. Зміни загальної працездатності. Психологічне ставлення до хвороби.
41. Кардинальні перепади способу життя і переживані з приводу цього проблеми.
42. Самотність (ізоляція та самоізоляція, нерозуміння і байдужість мікро- і макросоціуму).
43. Матеріальне неблагополуччя, недоліки соціального захисту літніх.
44. Проблеми евтаназії. Хоспіси. Проблема потойбічного, загробного життя та психологічна готовність особистості до її вирішення за допомогою науково-психологічних, парапсихологічних, теологічних на інших практик.
45. Психологічні особливості освіти літніх людей (університети третього віку, Акме-університет та ін.).

У. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Божович Л.И. Психологические закономерности формирования личности в онтогенезе. *Вопросы психологии*. 1976. № 6. С. 45–53.
2. Выготский Л.С. Собрание сочинений : в 6 т. Москва : Педагогика, 1982.
3. Гошовський Я. Ресоціалізація депривованої особистості: монографія. Дрогобич : Коло, 2008. 480 с.
4. Заширинская О. В. Психология детей с задержкой психического развития. Москва: Едиториал УРСС. 2019. 166 с.
5. Крайг Г., Бокум Д. Психология развития. 10-е изд. Санкт-Петербург: Питер, 2014.
6. Лангмейер И., Матейчек З. Психическая депривация в детском возрасте ; пер. Г.А. Овсянникова. Изд. 1-е русск. Прага : ЧССР : Авиценум. Медицинское издательство, 1984. 334 с.
7. Лебединский В.В. Нарушения психического развития у детей. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1985. 166 с.
8. Максименко С. Д. Генезис существования личности. Киев : Издательство ООО “КММ”, 2006. 240 с.
9. Максименко С.Д. Основи генетичної психології : навч. госібник. Київ : НПЦ Перспектива, 1998. 220 с.
10. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі : в 2 т. Київ : Форум, 2002. Т.1. 319 с.; Т.2. 335 с.
11. Максимова Н.Ю. Психологія адиктивної поведінки : навч. посіб. Київ : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2002. 308 с.
12. Психогенеза особистості : вікові та педагогічні модифікації: монографія. За заг. ред. проф. Я. Гошовського. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. 264 с.
13. Психогенеза особистості: норма і девіація : зб. наук. статей і тез ; гол. ред. Я. Гошовський. Луцьк (2010-2021 рр.)
14. Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития Под ред. А.А.Реана.СПб.: «Прайм-ЕВРОЗНАК», 2005. 416 с.
15. Ревіталізація дітей з особливими потребами: монографія. За заг. ред. проф. Гошовського Я.О. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2013. 360 с.
16. Ревіталізація психогенези депривованої особистості : монографія. За заг. ред. проф. Я. Гошовського. Луцьк. 2014. 500 с.
17. Руденский Е. В. Психология отклоняющегося развития: учебное пособие для вузов. Москва: Юрайт. 2019. 392 с.
18. Чернявская А. Г. Психология и андрогогика лиц пожилого возраста. Учебное пособие для СПО. Москва: Юрайт. 2019. 174 с.

Допоміжна:

1. Абрамова Г. С. Психология развития и возрастная психология. Учебник. Москва: Прометей. 2017. 708 с
2. Абсалямова Л. М. Харчова поведінка жінок: розлади та психокорекція. Монографія. Харків: Видавництво «Стильна типографія», 2019. 393 с.

3. Баттерворт Дж., Харрис М. Принципы психологии развития. Москва: "Когито-Центр", 2000. 350 с.
4. Возрастная психология : развитие человека от рождения до поздней зрелости: учебное пособие для студентов спец. вузов. рец.: В.П. Зинченко. Москва: ТЦ Сфера, 2006. 464 с.
5. Гошовська Д. Психологія фемінінної самоакцептації дівчаток-підлітків: монографія. Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2021. 354 с.
6. Гошовський Я. Генетично-психологічний розвивально-тренінговий підхід до оптимізації становлення самосвідомості учнів з психофізичними вадами, які навчаються у школі пенітенціарного закладу. *Інноваційні підходи до психолого-педагогічного супроводу інклюзивної освіти : навчально-наочний посібник*. Укладачі: Я.О. Гошовський, О.Є. Іванашко, Д.Т. Гошовська, Н.К. Вічалковська. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2019. С.109-120.
7. Гошовський Я. Психологія девіантної поведінки: навч.-метод. посібник. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2010. 286 с.
8. Гошовський Я., Гошовська Д., Фінів О. Психологічна специфіка підлітків в умовах пенітенціарної депривації. *XIII International scientific-practical conference «Development of modern science: theory, methodology, practice» (march 18-19, 2021, Madrid, Spain)*. Р. 192-197. Available at : DOI - 10.46299/ISG.2021.I.XIII
9. Гошовський Я. Психолого-педагогічні засади ресоціалізації депривованої особистості: основні концептуальні положення. *Resocjalizacja mlodocianych przestepcow na Ukraine i w Polsce : monografia*. Red. P. Husak. Lublin : Wydawnictwo POLNYMNI Spolka z.o.o. 2019. S. 74-97.
10. Гошовський Я.А., Вирна Ж.П., Кочарян А.С., Барінова Н.В., Гайдучик П.Д. Психотерапія сепарационної тривоги в умовах літньої реабілітації : специфіка і напрямлення роботи з пацієнтами». *Психіатрія, психотерапія і клінічна психологія*. 2020. № 4. С. 739-753 *Сконус* https://psihea.recipe.by/ru/?editions=2020-tom-11-n-4&group_id=item_1&article_id=line_2
11. Кляйн М., Айзекс С., Райвери Дж., Хайманн П. Развитие в психоанализе. Москва: Академический Проект, 2001. 512 с.
12. Максименко Е. Г. Глубинная психокоррекция самодепривации личности : монографія. Слов'янськ : Вид-во Б. Маторіна, 2016. 350 с.
13. Плани занять з функціонально-поведінкової терапії. Джулі А. Кейбл, Ель Тадео, Клер Коулз. Go-Far. / науковий редактор українського видання Гошовський Я.О. Редактори: Вічалковська Н.К., Іванашко О.Є., Гошовська Д.Т. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2020. 50 с. (Гриф Рекомендовано вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (витяг з протоколу № 15 від 28.02.2020 р.))
14. Психология развития. Под ред. Т.Д. Марцинковской. М.: Академия, 2005. 528 с.
15. Посібник для педагога. Освіта дітей дошкільного та раннього шкільного віку з ФАС та частковим ФАС. Джулі А. Кейбл, Ель Тадео, Клер Коулз. Науковий редактор українського видання Гошовський

- Я.О. Редактори: Вічалковська Н.К., Іванашко О.Є., Гошовська Д.Т. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2020. 33 с. (Гриф Рекомендовано вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки).
16. Психология развития и возрастная психология: Структурно-логические схемы и таблицы: Учебное пособие для вузов. Авт.-сост. А.К Быков; Минобрнауки РФ; АПКИПРО. Москва: АПКИПРО, 2006. 260 с.
 17. Психология развития личности в онтогенезе: монография / Рец.: А.А. Бодалев, В.В. Давыдов. М.: Педагогика, 1989. 206 с.
 18. Психология развития. Под ред. Т.Д. Марцинковской. Москва: Академия, 2008. 528 с.
 19. Рождественская Н.А. Девиантное поведение и основы его профилактики у подростков [Электронный ресурс] / Н.А. Рождественская Москва : БИНОМ, 2016. <http://www.studentlibrary.ru/book/ISBN9785985633771.html>
 20. Седих К.В. Делінквентний підліток: навч. посіб. з психопрофілактики, діагностики та корекції для студ. психолог., педагог., юрид. спеціальностей. 2-ге вид., доп. Київ: Слово, 2015. 272 с.
 21. Go-Far: посібник для навчання батьків Go-Far : посібник для навчання батьків. Джулі А. Кейбл, Ель Тадео, Клер Коулз. Науковий редактор українського видання Гошовський Я.О. Редактори: Вічалковська Н.К., Іванашко О.Є., Гошовська Д.Т. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2020. 50 с. (Гриф Рекомендовано вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки).
 22. A Recovery Vision for Rehabilitation. Psychiatric Rehabilitation Policy and Strategic Framework. Produced by the Office of Mental Health Department of Health, Government of Western Australia. 55 p. URL: http://www.health.wa.gov.au/docreg/education/population/health_problems/mental_illness/a_recovery_vision_for_rehabilitation.pdf
 23. Adolescent Mental Health. (2018). World Health Organization. Retrieved 17 November 2019, from <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/adolescent-mental-health>.
 24. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders / Fourth Third Edition (DSM-IV). Washington, DC : American Psychiatric Association, 1994. 886 p.
 25. Koyanagi, Ch. Learning From History: Deinstitutionalization of People with Mental Illness As Precursor to Long-Term Care Reform. 2007. August. URL: <https://kaiserfamilyfoundation.files.wordpress.com/2013/01/7684.pdf>
 26. Nieuwenhuijsen C., Donkervoort M., Nieuwstraten W. et al. Transition Research Group South West Netherlands. Experienced problems of young adults with cerebral palsy: targets for rehabilitation care. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*. 2009. Vol. 90 (11). P. 1891-1897.
 27. Practice Guideline for the Treatment of Patients with Schizophrenia / ed. by A. F. Lehman, J. A. Lieberman, L. B. Dixon and other. American psychiatric Association. 2010. URL: https://psychiatryonline.org/pb/assets/raw/sitewide/practice_guidelines/guidelines/sc_hizophrenia.pdf

28. Psychiatry: Past, Present, and Prospect / ed. by S. Bloch, S. A. Green, J. Holmes. Oxford: Oxford University Press, 2014. 417 p.
29. Rajewska J. Zaburzenia psychiczne spowodowane schorzeniami somatycznymi. W: *Psychia tria* (red. S Pużyński, J Ryba kowski, J Wciórka). Tom II. Wrocław: Elsevier-Urban & Partner, 2011.
30. Regier D. A., Kuhl E. A., Kupfer D. J. DSM-5: Класифікація и изменения критериев / пер. А. В. Павличенко. *World Psychiatry*. 2013. Т. 12, № 12. С. 86–94.
31. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic Psychological Needs in Motivation Development and Wellness*. New York, NY: Guilford Press.
32. Röhrich F., Papadopoulou N., Suzuki I., Priebe S. Ego-pathology, body experience, and body psychotherapy in chronic schizophrenia. *Psychol Psychother*. 2009. № 82 (Pt. 1). P. 19–30.
33. Suyanti, T. S. B. A., Keliat, & Daulima, N. H. (2018). Effect of logotherapy, acceptance, commitment therapy, family psychoeducation on selfstigma, and depression on housewives living with HIV/AIDS. *Enfermería Clínica*, 28(1), 98-101.
34. Schultz D. *Theories of personality* / D. Schultz, S. E. Shultsz. New York : Brooks/Cole, 2005. 552 p.

Список сучасних вітчизняних дисертацій, дотичних до тематики освітнього компоненту:

<http://psychology-naes-ua.institute/info/144/>

1. Абсалямова Л. М. Психологія харчової поведінки жінок: розлади та корекція.
Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. – Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Київ, 2019.
2. Іваннікова Г.В. Особистісні ресурси психологічного благополуччя студентів з інвалідністю
Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». — Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2021.
3. Каліщук С.М. Генеза смислової архітектури свідомості майбутніх психологів-консультантів
Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». – Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2021.
4. Кукуленко-Лук'янець І.В. Психологічна генеза життєвого простору жінки-педагога
Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. – Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Київ, 2018.
5. Лич О. М. Психологія життєстійкості осіб похилого віку.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія; історія психології. – Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Київ, 2021.

6. Мазяр О. В. Генезис і динаміка дисонансів особистості: системний підхід
Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». – Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2021.

7. Мельник Ю.В. Психологічні стратегії життєдіяльності в умовах ситуаційної невизначеності

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. – Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2020.

8. Мустафаєв С. М. Особливості комунікативної компетентності підлітків з інтернет-залежною поведінкою

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія, психологія соціальної роботи. – Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2019.

9. Пугачов Д.Л. Психологічні особливості формування образу «Я» комп'ютерно-залежними молодшими підлітками

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи. – Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Київ, 2020.

10. Супріган А.О. Трансформація «Я-образу» особистості в складних життєвих обставинах

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія, психологія соціальної роботи. – Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Київ, 2020.

11. Тепляков М.М. Психосемантичний аналіз трансформації свідомості особистості

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. – Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Київ, 2019.

12. Чиханцова О. А. Психологія становлення життєстійкості особистості

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. – Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Київ, 2021.

Список дисертацій, дотичних до тематики освітнього компоненту, захищених під науковим керівництвом викладача:

1. Гринько В. О. «Психологічні засади розвитку професійної мобільності викладача вищої школи» (2012);

2. Васильченко А. В. «Психологічні особливості подолання заздрощів у юнацькому віці» (2014);

3. Мудрак І. А. «Психологічні особливості прояву тривожності депривованих підлітків в умовах пенітенціарного закладу» (2014);

4. Орос В. М. «Психологічні особливості гіперактивності акцентуйованих підлітків в умовах соціальної депривації» (2015);

5. Лазаренко О. В. «Психологічні особливості становлення економічної ідентичності в учнів раннього юнацького віку» (2015);
6. Сідоров О. О. «Психологічні механізми взаємозв'язку суїцидальних тенденцій з рівнем самооцінки у студентському середовищі» (2015).
7. Макогончук Є. С. «Гандикапізм як чинник становлення образу Я особистості в умовах пенітенціарного закладу» (2016);
8. Візнюк Ю.М. «Самоприйняття як чинник розвитку соціальної ідентичності особистості в умовах сімейної депривації» (2018);
9. Коренева Ю. П. «Тривожність і фрустрованість як чинники невротизації вагітних жінок різного віку» (2019).
10. Дудник Оксана Андріївна «Безпорадність у структурі Я-концепції особистості» (2020).

Інтернет-ресурси:

Законодавство України — <https://rada.gov.ua/news/zak>
Наукова періодика України — <http://nbuv.gov.ua/taxonomy/term/334> –
Електронні підручники онлайн «Педагогіка і психологія» —
<http://chitalka.info/psy.html>.
Вісник психології і соціальної педагогіки — <http://psych.kiev.ua/nmareferats/fla-refers/lang-1/referat-109/referatpart-4/index.html> –
БД Освіта. ua. — <http://osvita.ua/school/psychology>.
<http://psychology-online.net/>
https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/pochatkova-shkola/poradi-psihologa/poradi-dityachogo-psihologa-svitlani-rojz?fbclid=IwAR0E1KVVMGx2pMr0OtHhynrbwGMf6ULMm7qfhytALVxbjM4kuQ8Vtf9Rtohttps://rada.info/upload/users_files/41765931/b990b25a7ad8f4521f50623a0d7e50c4.pdf
<http://psychology-naes-ua.institute> <https://www.facebook.com/Кризовий-центр-медико-психологічної-допомоги-1603253909889450/>
http://lib.prometey.org/?sub_id=34
<http://studme.com.ua/psihologiya/default.htm>
http://www.twirpx.com/files/#files_psychology
<http://www.booksgid.com/psihologija/>
<http://childpsy.ru/>
<http://www.internet-biblioteka.ru/psychology>
<http://psyjournal.ru/>